

Til: Den norske kirke
Fra: Det teologiske fakultet
Dato: 11. mai 2021

«Høring om liturgier for tredagershøytiden – skjærtorsdag, langfredag og påskenatt»

Spørsmål 1:

Er høringsinstansen enig i at de tre gudstjenestene på skjærtorsdag, langfredag og påskenatt presenteres som en helhet?

1. Ja
2. **Nei**

Spørsmål 2:

Hvilket navn er en passende samlebetegnelse på de tre gudstjenestene?

1. Tredagershøgtiden
2. Tredagershøgtiden – påskens triduum
3. Tredagershøgtiden – påskens triduum
4. **Ingen av disse**

Kommentarer (inntil 4000 tegn):

Angående fakultetets svar på spørsmål 1 og 2 viser vi til den vedlagte drøftingen av forslaget om tredagershøgtiden/Triduum sacrum. Her gjentas kort hovedpunktene fra denne: Fakultetet vil fraråde innføring av tredagershøgtiden/triduum sacrum. Årsaken er dels at de liturgihistoriske og økumeniske argumentene for ordningen ikke er tungtveiende nok. Som liturgisk tradisjon er Triduum ikke eldre enn 70 år, og det er en rekke historiske og protestantiske kirker som ikke har ordningen. Det er også vanskelig å se hvilke liturgiske fordeler forslaget skaper, som ikke allerede finnes innenfor påsketidens gudstjenester.

Den viktigste årsaken til å ikke anbefale ordningen er likevel at forslaget skaper en rekke nye problemer. Problemene dreier seg om begrepsmessig forvirring og kirkeårsmessige og liturgiske uklarheter. Fakultetet vil hevde at det er kritikkverdig at disse problemene ikke bare står uløste, men heller ikke adresseres i forslaget.

Fakultetet er av den oppfatning at Den norske kirke vil kunne revidere gudstjenestene for skjærtorsdag, langfredag og påskeaften i tråd med forslagets ønsker om tydeliggjøring av sammenheng og progresjon i påskeuka, uten å innføre en egen høytid. På grunn av de nevnte utfordringene knyttet til triduum vil handlingsrommet til å gjennomføre en slik revisjon faktisk være bedre dersom triduum *ikke* innføres. En revisjon bør gjelde alle påskeukas gudstjenester som sådan.

Spørsmål 3:

Er høringsinstansen enig i at det gis anledning til å ha fotvasking som liturgisk ledd på skjærtorsdag?

- **Ja**
- Nei

Spørsmål 4:

Er høringsinstansen enig omfanget på veiledningen til fotvasking

- **Ja**
- Nei, den er for omfattende

Kommentarer (inntil 4000 tegn):

Fakultetet har ikke kommentarer til *omfanget* på veiledningen, men derimot til *innholdet* i den. Angående disse, se våre kommentarer til innholdet i liturgien under spørsmål 6.

Spørsmål 5:

Er høringsinstansen enig i forslaget til avdekking av alteret etter gudstjenesten?

- **Ja**
- Nei

Kommentarer (4000 tegn):

Avdekking av alteret som fast ledd etter at skjærtorsdagsgudstjenesten er over, støttes av liturgiske og kirkeårsmessige grunner.

Spørsmål 6:

Slutter høringsinstansen seg til liturgi for skjærtorsdag som helhet?

- Ja
- **Nei**

Kommentarer (4000 tegn):

Vi er generelt urolige for lengden på gudstjenestene. Skjærtorsdagsliturgien bør ha et alternativ med drastisk kortere inngangs- og orddel, særlig hvis fotvasking gjøres til en del av gudstjenesten. På den måten blir det fullt fokus på nattverdhandlingen og forkynnelsen av denne. Disse leddene ønskes beholdt:

I Samling

1 forberedelse

*2 Inngangssalme

*3 Hilsen

4 Samlingsbønn

5 Syndsbekjennelse (her)

6 Kyrie

II Ordet

9 Tekstlesning fra GT eller NT

*12 Evangelium (uten Halleluja)

13 Preken

14 *Trosbekjennelse

18 Litaniet

III Nattverd

Offertoriesalme

Nattverdliturgi

25 Velsignelse bør ikke ha alternativet med «Halleluja», bare: L/ML: Herren være med dere

M: Og med deg være Herren

Måltid før gudstjenesten bør det være anledning til i en luthersk kirke. Fakultetet vil samtidig påpeke at en slik praksis bryter med oldkirkelig og økumenisk forståelse av

forholdet mellom faste og nattverd, som forslaget ellers baserer seg på. Fakultetet foreslår at det bør være mulig å feire et kjærlighetsmåltid inspirert av det oldkirkelige agape-måltid etter nattverden, i forlengelse av gudstjenesten, og at avdekkingen av alteret skjer som en rituell avslutning av dette måltidet.

Fotvasking bør kunne gjøres før gudstjenesten, som en forberedelse, ikke nødvendigvis som et ledd i selve gudstjenesten. Hvis fotvasking gjøres i gudstjenesten må veiledningen presisere at andre ledd kortes ned, for å unngå at skjærtorsdagsgudstjenesten blir uforholdsmessig lang. For eksempel kan fotvasking i gudstjenesten innebære at man kutter ut prekenen. Fotvasking kan være en dramatisering av evangelieteksten istedenfor preken, der dette passer.

Samlingsbønn med variabelt ledd anbefales ikke, da dette vil bli for omfattende (jf. faren for overlesede gudstjenester, se over).

Gloria i skjærtorsdagsliturgien vil i praksis innebære at fasten allerede er avsluttet, noe den formelt sett ikke er i Den norske kirke. Skjærtorsdag, med sitt budskap om selvovergivelse, offer og forberedelse til langfredag, hører uansett innholdsmessig til fastetiden fremfor festdagene. For å unngå en tilsløring av forskjellene mellom fastetid og festtid, og for å understreke de enkelte dagens karakter i forløpet fram mot påskedag, anbefaler fakultetet at gloria tas ut av forslaget for skjærtorsdagsliturgi.

Videre bør man se på noen formuleringer i dagens bønn på skjærtorsdag. Det er ikke alle steder at det språklige fungerer like godt, for eksempel når soningsperspektivet kobles til innbydelsen til nattverden. Formuleringen "Vær oss nær selv når vi svikter" virker noe tilfeldig i sammenhengen. Etter fakultetets oppfatning kan dagens bønn utgå fra liturgien.

Forbønnens språkføring er ujevn i forslaget. Fakultetet foreslår å ha litaniet som forbønn, både for å understreke gudstjenestens tilhørighet i fastetiden og skjærtorsdagens karakter av opptakt til langfredag. Dette innfrir også forslagets ønske om tydelig sammenheng mellom påsegudstjenestene.

Skriftemål før nattverd synes det ikke å være noen bestemt grunn til å innføre skjærtorsdag. Praksisen reflekterer den problematiske forestillingen om skriftemål som forutsetning for nattverd, som kom først inn i middelalderen. Allment skriftemål blir for omfattende som del av denne gudstjenesten. Å gjeninnføre en slik ordning skjærtorsdag er det både praktiske, historiske og teologiske grunner til å avstå fra.

Benedicamus («la oss prise herren») før velsignelsen bør også utgå for å understreke skjærtorsdagens plass i fastetiden, dens budskap om selvovergivelse og funksjon som liturgisk opptakt til langfredag.

Å sløyfe velsignelsen anbefales ikke. Forslaget om å tydeliggjøre sammenhengen må ikke gå på bekostning av den enkelte gudstjenestens helhet. Fraværet av velsignelse kunne virke forstyrrende på den liturgiske opplevelsen, både fordi den for mange oppleves viktig, og fordi avslutningen vil komme abrupt. Fakultetets viktigste innspill er likevel at velsignelse ikke kan anses som noe hinder for opplevelsen av sammenheng mellom påsegudstjenestene.

Spørsmål 7:

Er høringsinstansen enig i at det gis anledning til korsmeditasjon som liturgisk ledd på langfredag?

- **Ja**
- Nei

Kommentarer (4000 tegn):

Fakultetet støtter i utgangspunktet muligheten for korsmeditasjon, men igjen er det tale om et element som kan bidra til risiko for liturgisk overlesning av gudstjenesten. Forslaget må ha en helhetlig tenkning om hvor lenge påskegudstjenestene ideelt sett skal vare. Hvis korsmeditasjon tas inn, må andre gudstjenesteledd ut. Fakultetet foreslår at prekenen tas ut dersom gudstjenesten inkluderer korsmeditasjon. Tekstlesninger etterfulgt av stille korsmeditasjon vil trolig være et virkningsfullt liturgisk alternativ til preken.

Forslagets formuleringer har noen tendenser til å tilsløre forskjellen mellom korsmeditasjon og korstilbedelse, og språkføringen bør gjennomgå kritisk. Liturgien må unngå å gjøre selve torturredskapet til objekt for venerasjon og håp, slik formuleringen «Kristi kors, vårt eneste håp» i realiteten gjør. Denne formuleringen har historiske røtter, men bør likevel tas ut av forslaget av nevnte grunner. Det er Kristus og Kristi selvoppofrelse som må stå i meditasjonens sentrum. I det aktuelle tilfellet vil vi foretrekke den alternative formuleringen: L: «Se Kristi kors, på det hang verdens frelser A: Kom, la oss tilbe ham.»

Et tilsvarende innspill handler om faren for å innsnevre tolkningsrommet for forsoningslæren gjennom liturgiske formuleringer. Fakultetet vil hevde det er teologisk problematisk dersom de nye liturgiene sementerer den objektive forsoningslære som tolkningshorisont for korshendelsen. Det må være Kristi selvovergivelse i kjærlighet til verden, som må være liturgiens fokus, jf. setningen fra skjærtorsdagsliturgien «du ga deg selv til soning for våre synder». Gud åpenbarer seg ikke først og fremst som dommeren som krever blod, eller som faren som sender sønnen i døden, men i Kristi frie selvoppofrelse for verden. Også på dette punktet trenger forslaget en kritisk gjennomgang av billedbruk og formuleringer.

Spørsmål 8:

Slutter høringsinstansen seg til øvrige endringer i langfredagsgudstjenesten?

- Ja
- **Nei**

Kommentarer (4000 tegn):

Fakultetet ser både fordeler og ulemper ved forslaget til endringer i langfredagsgudstjenesten.

Klemting istedenfor klokkeringing langfredag støttes av fakultetet av hensyn til dagens karakter og plass i påskens forløp.

Dagens bønn er ujevnt formulert. Setningen «Du sendte din Sønn for å lide og dø for vår skyld» underbygger en objektiv forsoningslære som det er all grunn til å være kritisk til. Setningen «åpne vårt hjerte for korsets gåte» er diffus. Dessuten bidrar bønnen som sådan til å overlesse en potensielt lang gudstjeneste med liturgiske ledd. Dagens bønn kan med fordel kuttes av hensyn til gudstjenestens lengde og liturgiske enkelhet. Idealet om en renskåret, enkel gudstjeneste vil understrekes ved at man går rett på lesningsdelen etter inngangssalmen.

Preken bør gjøres frivillig, selv om en luthersk kirke vektlegger Ordet. Bibeltekstene denne dagen er usedvanlig lange og taler utmerket godt for seg selv. Hvis det i tillegg skal være korsmeditasjon bør prekenen i regelen kuttet ut, for å unngå liturgisk overlessing.

Den vanlige fastekollekten er bedre enn de nye alternativene. Ideen med veksling mellom Kristi handling og våre liv er god, men utilfredstillende gjennomført. Vi anbefaler å beholde den nåværende fastekollekten både av hensyn til kvalitet og av hensyn til tydeliggjøring av dagens plassering i kirkeåret.

Veiledningen for tekstlesningene (s. 31) bør innlemme en leser til, nemlig en som leser replikkene fra enkeltpersoner utenom Jesus, slik:

Evangelisten (E) leser alle beskrivende avsnitt i teksten, Kristus (K) leser Jesu replikker, andre personer (P) leser replikker fra andre enn Jesus, og «forsamlingen» (F), en gruppe eller et kor, leser replikkene fra flere personer og fra folkemengden.

Å la orglet, og gjerne andre instrumenter, tie denne dagen synes vi er en styrke ved forslaget. Det vil ytterligere fremheve dagens spesielle karakter.

Velsignelsen bør være med (se også skjærtorsdag). Det er vanskelig å se at det blir godt argumentert for at velsignelsen skal gå ut på noen av disse gudstjenestene.

Annet: I veiledningen s. 32 står det at «store deler av Det gamle testamentet» ble lest. Vi antar det menes «lange avsnitt fra Det gamle testamentet»

Spørsmål 9:

Er høringsinstansen enig i at menighetsrådet kan beslutte å bruke røkelse på påskenatt?

- Ja
- **Nei**

Spørsmål 10:

Slutter høringsinstansen seg til muligheten for en mer omfattende inngangsdal i liturgien for påskenatt?

- Ja
- **Nei**

Kommentarer (4000 tegn):

Bålskikken synes å være av germansk opprinnelse, kanskje med førkristne røtter. Bålbrenning kan virke samlende for dem som kommer til kirke, og ha en funksjon som symbol på den oppstandne Kristus. Men hvis menigheten symbolsk sett møter den oppstandne Kristus allerede før gudstjenesten, utenfor kirka, vil bålets symbolske funksjon ikke være noen integrert del av det liturgiske forløpet, som enda ikke er begynt. Tilsvarende er det foreslått at man skal feire oppstandelsen lenge før oppstandelsesteksten leses. Også dette forkludrer rekkefølgen i dramaturgien.

Fakultetet mener rekkefølgen av de symbolske handlingene bør følge oppstandelsesfortellingens oppbygning, altså starte i mørket. Liturgien bør legge til rette for en gjennomleving av påskens klimaks og vendepunkt, hvor lysets komme representerer et

sterkt symbolsk element. Gudstjenesten bør derfor legge til rette for at den kontrastfylte overgangen mørke til lys, og fra fastetid til høytid, gis tydelighet og kraft som liturgisk handling. Dette dramatiske vendepunktet tematiseres i oppstandelsesteksten, og bør knyttes til lesningen av denne.

Fakultetet foreslår følgende inngangsdel:

Gudstjenesten begynner i mørke, som symbol på at Kristus er i dødsriket. Kun ett enkelt lite lys brenner oppe på alteret, som symbol på Guds evige nærvær. Et stort påskelys er plassert nede i midtgangen, hos menigheten. Gudstjenesten begynner med en dempet og enkel inngangsdel. Under / etter evangelielesningen bæres det lille lyset ned og man tenner påskelyset hos menigheten. Deretter tenner hele menigheten sine lys fra påskelyset, før hele kirken lysettes og feiringen tar til. Symbolsk ville en slik dramaturgi både spilt sammen oppstandelsesfortellingens oppbygning, og spilt sammen med tanken om Kristus som avglansen av Gud, som lyser opp verden (jf. Nicænum). En slik praksis har historiske og økumeniske tilknytningspunkter, blant annet i østkirkelig tradisjon. Fakultetet mener dette ville vært et godt alternativ til bål utenfor kirka, mer symbolsk og dramaturgisk koherent om enn mindre slående.

Annet:

Vedrørende menighetens lys, står det at de skal slukkes på s.5, men det står ikke hvordan de skal tennes. Båltening fordrer brannvernshensyn som burde vært bedre ivaretatt i forslaget.

Spørsmål 11:

Er høringsinstansen enig i tilfanget av tekstlesninger?

- **Ja**
- Nei, de er for stort utvalg

Kommentarer (4000 tegn):

Spørsmål 12:

Slutter høringsinstansen seg til øvrige endringer i ordningen for påskennatt?

- Ja
- **Nei**

Kommentarer (4000 tegn):

Røkelse bør ikke offisielt inkorporeres i "tilfeldige" gudstjenester av rent estetiske grunner, både i respekt for Den norske kirkes gjeldende ordninger, og for de kirkesamfunn som har røkelse som integrert del av sitt teologiske og liturgiske liv. Fakultetet anbefaler at Den norske kirke først drøfter sitt syn på bruk av røkelse sine gudstjenester, før denne praksisen innføres. Inntil en overordnet avklaring skjer, vil sporadisk bruk røkelse savne teologisk og liturgisk forankring, og risikerer å fremstå overfladisk.

Spørsmål 13:

Slutter høringsinstansen seg til forslaget om bruk av alternativ liturgisk farge på skjærtorsdag og langfredag?

- Ja

- **Nei**

Spørsmål 14:

Slutter høringsinstansen seg til forslaget til alminnelige bestemmelser?

- Ja
- **Nei**

Kommentarer (4000 tegn):

Fakultetet viser til at tredagershøytiden ikke anbefales, og anbefaler derfor at de alminnelige bestemmelsene justeres i tråd med dette overordnede synspunktet.

Skulle tredagershøyden likevel innføres, vil vi påpeke en uklarhet mellom overskriften «bestemmelser for tredagershøytiden» og bestemmelsenes henvisning til «tre høytider» i første setning: Innføres tredagershøytiden vil kirkeåret nødvendigvis ha fire høytider. Se mer om begrepsmessig og kirkeårsmessig forvirring i vår vedlagte redegjørelse.

I tråd med fakultetets øvrige anbefalinger, foreslår vi å revidere det liturgiske forløp for påskeuken som sådan, fra palmesøndag til andre påskedag. Disse dagene henger innholdsmessig, dramaturgisk og liturgisk sammen som en helhet. Det er kun som del av den liturgiske rammen for påskeuken som helhet, at sammenhengen mellom skjærtorsdag, langfredag og påskeaften bør tydeliggjøres. Forøvrig har vi disse konkrete innspillene til bestemmelsene:

Ledd 2 kan gjerne oppfordre til å feire de tre nevnte gudstjenestene i sammenheng, enten i menigheten eller i samarbeid mellom menigheter. Ledd 3 om menighetsrådets myndighet kan gjerne stå, men forslaget om røkelse bør strykes. Ledd 4 kan stå som det står. Ledd 5 bør strykes, fordi lengden på fastetiden ikke bør være opp til det enkelte menighetsråd å vedta. Fakultetet er av den oppfatning av fasten varer frem til og med påskeaften, mens påskennatt markerer overgangen fra faste til høytid, og det bør tydeliggjøres liturgisk av hensyn til helhet, sammenheng, tydelighet og progresjon gjennom påskeuka.

Spørsmål 15:

Har høringsinstansen prøvd ut noen av de liturgiske ordningene?

- Skjærtorsdag
- Langfredag
- Påskennatt
- **Nei, har ikke prøvd noen**

Spørsmål 15a:

For dem som har prøvd ut en eller flere ordninger: Har det påvirket besvarelsen av høringen?

- Kommentar (4000 tegn):

Spørsmål 16:

Har høringsinstansen andre kommentarer til høringsforslaget? Kommentarer kan også sendes inn separat dersom det ikke er plass i merknadsfeltet. Sett kryss hvis du ikke har kommentarer. (4000 tegn)

Fakultetet vil først vise til den fullstendige drøftingen av triduum/tredagershøytiden, som er innsendt i eget vedlegg.

Dernest vil vi benytte anledningen til en kort kommentar av veiledningens omfang og sjanger. For det første finner vi omfanget på 6, 5 sider å være for omfattende enn det som synes tjenlig. En viktig grunn til dette er sjangerblandingen som preger veiledningen. Primært tenker vi at en slik veiledning bør ha en praktisk karakter med tanke på gjennomføring. Den foreliggende teksten har imidlertid innslag også av teologisk argumentasjon og utredning som etter vårt syn ikke er hensiktsmessig i sammenhengen. Man trenger eksempelvis ikke å skrive hva navnet skjærtorsdag betyr. Det siste avsnittet under langfredag med overskriften "Tekstlesning og forbønn" kan likeledes forkortes betydelig.

Fakultetet vil generelt fastholde at det er vektige grunner til å anse langfredag som fastens kulminasjon, påskeaften som fastetidens avslutning og påskennatt som oppstandelsesfestens begynnelse. I en revisjon bør valg av liturgiske ledd underbygge de enkelte gudstjenestens plassering i kirkeåret generelt, og tydeliggjøre påskedagenes kontrastfylte utvikling fra død til liv spesielt. Vi støtter intensjonen om tydeligere sammenheng i høringen, men etterlyser en mye tydeligere helhetstenkning i de konkrete forslagene.

Vi er generelt urolige for gudstjenestenes lengde. Faren for å overlesse gudstjenestene med liturgiske ledd er til stede i alle forslagene, og er ikke reflektert i høringen. Det må være en helhetlig tenkning om hvor lenge påsegudstjenestene ideelt sett skal vare, og de konkrete løsningsforslagene må legge til rette for gode ordninger med hensyn til lengde og vektning mellom ledd.

Å sløyfe velsignelsen anbefales ikke i noen av liturgiene. Forslaget om å tydeliggjøre sammenhengen må ikke gå på bekostning av den enkelte gudstjenestens helhet og avgrensning. Fraværet av velsignelse kunne virke forstyrrende på den liturgiske opplevelsen, avslutningen vil komme prematurt og abrupt. Fakultetets viktigste innspill er likevel at velsignelse ikke kan anses som noe hinder for opplevelsen av sammenheng mellom gudstjenestene.

En del av forslagene til nye liturgiske praksiser, som bruk av røkelse, velsigning av bål og lignende, fremstår vel blomstrende, og står i fare for å skli ut i overfladisk estetisering av kirkens liturgiske liv. Fakultetet etterlyser kritisk teologisk forankring av revisjonsforslagene, og anbefaler å tilstrebe teologisk integritet, liturgisk nøkternhet, tydelighet og slitestyrke i revisjonene.

Vedlegg til hørings svarene fra Det teologiske fakultet (TF)

Merknader til forslaget begrunnelse for tredagershøytiden

Høringsdokumentet bruker hovedsakelig historiske og økumeniske argumenter for å begrunne nødvendigheten av forslaget. Vi mener det er grunn til å problematisere disse argumentene. I forlengelsen stiller vi også spørsmålsteget ved behovet for en egen liturgisk tredagershøytid.

Historisk hevder forslaget at de aktuelle dagene har blitt sett på som tre sammenhengende dager «helt siden 300-tallet» og at «gudstjenester disse dagene har gjennom hele kirkens historie hatt en sentral posisjon» (s. 2). Det *økumeniske* argumentet handler om at den katolske liturgireformen startet med fornying av disse tre dagene på 1950-tallet, og at dette siden har spredt seg til en rekke kirkesamfunn, inkludert til «flere av de nordiske folkekirkene» (s. 2).

Til det historiske argumentet vil fakultetet påpeke at konseptet om tre hellige dager i påsken finnes allerede hos Origenes, videre hos Ambrosius og Augustin. Men konseptet om tre hellige dager var snarere et uttrykk for den åndelige meningen i Kristi død, hvile i graven og oppstandelse, enn for en konkret liturgisk enhet. At *triduum*-ideen ikke fikk noe spesifikt liturgisk nedslag ses for eksempel ved at den ikke har noen effekt på Augustins kalkulering av de 40 dagene i fastetiden.¹ I begynnelsen av det andre årtusen ser man en etablert *triduum*-terminologi, men fortsatt ikke noen konkret liturgisk *triduum*-enhet.² Det er først på 1930-tallet at termen «Triduum paschale» blir vanlig,³ og først gjennom den katolske reformen av påskefeiringa i 1955 at et liturgisk *triduum paschale* utformes. Selv om det finnes en tenkning om tre hellige dager som går tilbake til oldkirken, er Triduum sacrum som liturgisk konsept unnfanget i nyere tid, nærmere bestemt for rundt 70 år siden. Ordningen ble først innført i 1955, og gjeldende ordning i den katolske kirke er fra 1969.⁴ Det historiske argumentet for Triduum som liturgisk ordning er med andre ord ikke tilfredsstillende.

Til det økumeniske argumentet, så er det altså tale om en ny liturgisk ordning i den romersk-katolske kirke som etter hvert inspirerte til liknende liturgiske reformer i mange protestantiske kirker. Det er i denne bevegelsen man kan situere forslaget fra Kirkerådet om revisjon av de liturgiske ordninger for den stille uke og påsken. Det må imidlertid påpekes at en rekke protestantiske kirker det er naturlig å sammenligne seg med, inkludert våre nordiske søsterkirker Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland, Danmarks Folkekirke og Islands Folkekirke (Þjóðkirkjan) ikke har noen tredagershøytid i påsken. Det er uklart hvilke nordiske kirker, utenom Svenska kyrkan, høringsforslaget sikter til, når det hevder at *triduum*-ordningen har spredt seg til «flere av de nordiske folkekirkene». I et større økumenisk perspektiv finnes det heller ikke, og har aldri vært, noen konkret liturgisk utforming av *triduum*-ideen i de østkirkelige tradisjonene. Det må altså understrekes at det økumeniske argumentet for tredagershøytiden er av relativt begrenset verdi.

¹ Dette avsnittet bygger bl.a. på Harald Buchinger, «Was There Ever a Liturgical Triduum in Antiquity?», *Ecclesia Orans* 47 (2010), 257-270.

² Op. cit., s. 268, n. 36: «So it appears that the terminology (not the reality) of a liturgical Triduum (in this case, of course, one of the passion) was not developed before the second millennium, perhaps not even before the 12th century.»

³ A. G. Martimort et al., utg., *The Church at Prayer. Vol. IV, The Liturgy and Time* (Collegeville, Minnesota, 1983), s. 46.

⁴ Eschenauer, Donna M. *A Journey through the Three Days: Theological Reflections on the Paschal Triduum* (LTP, USA 2019), s.11-12.

Fakultetet vil på denne bakgrunnen hevde at verken de historiske eller økumeniske argumentene for å innføre en ny liturgisk høytid er tungtveiende nok. Derimot skaper innføringen av en liturgisk tredagershøytid i påskehøytiden en rekke nye problemer. I det følgende vil vi peke på de viktigste av disse.

Begrepsmessig forvirring

For det første er betegnelsen «høytid» forvirrende: Betegner «tredagershøytiden» en ny høytid i tillegg til de tre store høytidene vi har? Ifølge forslaget gjør den ikke det, men den gir et nytt navn på tre av dagene som allerede inngår i uken som er veletablert i kirke, samfunn, kalendere og lovverk under betegnelsen «påskan», «den stille uke» - og «påskehøytiden». Å innføre en ny høytidsbetegnelse innenfor rammene av en veletablert høytid er begrepsmessig fordobling og kommunikativt uheldig, og bør derfor unngås. Dessuten er verken «Triduum sacrum» eller «tredagershøytiden» trolig egnet til å kommunisere utad i kirke og samfunn. Det første begrepet er latinsk, det andre er en neologisme, de er begge relativt kompliserte å innholdsbestemme. Betegnelsene "påskehøytiden" og "den stille uke" er allment innarbeidede og presise, og har aldri vært til hinder for tanken om at påskedagene har en innbyrdes sammenheng - tvert imot.

For det andre fremstår forestillingen om en ny høytid som varer «tre dager» forvirrende. For det samme vil mange si om alle kirkeårets store høytider: jul, påske og pinse består for folk flest av aftenen før, førstedagen og annendagen (oftest en lørdag, søndag og mandag). Å innføre en egen «tredagershøytid», kommuniserer ikke godt, og det blir begrepsmessig uklart hva som skiller tredagershøytiden fra de andre. Kommunikativt sett er det et uheldig begrep.

For det tredje skaper forslaget om en tredagershøytid også en begrepsmessig forvirring internt i påskan, som allerede har sine egentlige høytidsdager: påskennatt, påskedag og annendag. Det delvise sammenfallet mellom påskehøytiden og tredagershøytiden reiser en rekke spørsmål som ikke virker reflektert i forslaget. For eksempel: Hva betyr det at påskens substansielle klimaks - påskedag - ikke er inkludert i tredagershøytiden? Er ikke påskedag høytid? Tilhører påskedag en annen høytid? Hva skiller tredagershøytidens dager statusmessig fra de etablerte høytidsdagene i påskan? Overlapper tredagershøytiden delvis med de eksisterende høytidsdagene eller ikke?⁵ Hvis man er opptatt av å understreke sammenhengen, narrativet og dramaturgien gjennom påskan, hvorfor inngår ikke palmesøndag, påskedag og 2.påskedag den liturgiske revisjonen? Hva er poenget med å isolere bare tre dager i den stille uke, og hva oppnår man ved å plukke ut akkurat disse tre for seg?

Til det siste anfører vi at det faktisk er noe forvirring omkring hvilke tre dager Triduum paschale utgjør. Høringsforslaget synes å basere seg på den tenkningen som ble gjeldende fra middelalderen av. Her består Triduum av skjærtorsdag, langfredag og påskeaften.⁶ Nyere liturgivitenskaplig forskning, samt Den romersk-katolske kirke etter revisjonen av Triduum i 1969, retter imidlertid opp denne avgrensingen. Den oldkirkelige og korrigerte forståelsen er at Triduum omfatter langfredag, påskeaften og påskedag.⁷ Dette utgjør tre reelle, suksessive

⁵ Om det er overlapp avhenger av hvordan en vurderer forskjellen på påskeaften og påskennatt; i det gjeldende kirkeåret tilhører påskeaften fastetiden og påskennatt høytiden, men i forslaget fremstår de som liturgisk identiske. Se mer om kirkeårsmessige problemer under.

⁶ Se *Dictionnaire pratique de liturgie romaine* (Paris, 1952), s. 1047 (dette er altså rett før reformen i 1955): « Le Triduum sacrum se compose des trois derniers jours de la Semaine sainte : jeudi, vendredi et samedi (de tre siste dagene av Den hellige uke: torsdag, fredag og lørdag) ».

⁷ Dette kommer til uttrykk for eksempel i engelske Wikipedia: «The Paschal Triduum or Easter Triduum (Latin: Triduum Paschale),[1] Holy Triduum (Latin: Triduum Sacrum), or the Three Days,[2] is the period of three days

dager, og siden det liturgiske døgnet begynner på kvelden, begynner langfredagen – liturgisk sett – på skjærtorsdag kveld når messen feires.⁸ Problemet som det *korrigerte* Triduum medfører, er imidlertid den forvirrende diskrepansen mellom en sivil og en liturgisk forståelse av døgnet, hvor skjærtorsdagsaften «egentlig» er langfredag.

Høringsforslaget definerer konkret Triduum som «skjærtorsdag, langfredag og påskeaften/-natt». Dette fremstår enklere, men er altså ikke i tråd med nyere forskning – og er i realiteten heller ikke enklere. Når påskennatt her inkluderes, gjennom påskevigilien, er man allerede liturgisk sett på påskedag, og problemet med det er at man glir over fra et *triduum* til i realiteten fire dager. Om man ikke forklarer at skjærtorsdag kveld faktisk tilhører langfredag liturgisk sett, har man et «*quatrimum*» bestående av skjærtorsdag, langfredag, påskeaften og påskedag, samtidig som selve påskedagsgudstjenesten er utelatt. Heller ikke dette er særlig lett å få til å henge på greip – og etter fakultetets mening heller ikke nødvendig.

Hvis man innfører en ny tredagershøytid, vil påskennatt, påskedag og annendag fremdeles fremstå rent substansielt som påsketidens - ja kirkeårets - viktigste høytidsdager likevel. Fakultetet vil påpeke at de for melle betegnelsene gjennom kirkeåret bør bygge opp under de substansielle realitetene. Men den stille uke forstyrres som liturgisk enhet, ved at Triduum er en ny struktur som settes oppå den eldre strukturen. Dette erkjennes også av katolske liturgikere etter reformen: «Holy week ... does not, therefore, possess a real liturgical unity».⁹ Forslaget om en tredagershøytid tilslører helhetsperspektivet i påskeuken, og bør derfor unngås.

For det fjerde er det uheldig å bruke betegnelsen «høytid» om dager som formelt og substansielt tilhører fastetiden. Med unntak av påskennatt er ingen av «tredagershøytidens» dager festdager, verken ifølge dagens kirkeår, eller i lys av sitt substansielle innhold. De er midt i «den stille uke». Dette er også en side ved den begrepsmessige forvirring forslaget vil medføre.

Kirkeårsmessig forvirring

Forslagets hensikt er å understreke påskedagenes dramaturgi og utvikling. Dette stiller fakultetet seg anerkjennende til. Imidlertid anser vi det som kontraproduktivt å blande sammen faste og fest på skjærtorsdag og langfredag. I gjeldende kirkeårskalendere skilles det gjerne mellom påskeaften, som avslutter fasten (lilla), og påskennatt, som tilhører påskedag (hvit). Også skillet mellom disse to viskes ut i forslaget. Forslaget skaper ikke bare begrepsmessig forvirring, men også forvirring om inndelingen av kirkeåret. Denne problematikken virker ikke reflektert i forslaget.

For det første er fastetid liturgisk og substansielt uforenlig med fest, og fasten har lilla, ikke hvitt eller rødt som liturgiske farger. At menighetsrådet selv skal kunne velge sine liturgiske farger understreker at den kirkeårsmessige forvirringen er reell i forslaget. Dette anser vi som uheldig, og det går ut over påskefeiringens gjenkjennelighet, dramaturgi og sammenheng.

that begins with the liturgy on the evening of Maundy Thursday,[3] reaches its high point in the Easter Vigil, and closes with evening prayer on Easter Sunday.»

⁸ «I de flesta kyrkor firas skärtorsdagsmessa. Trots att den är inledningen till långfredagen ses ändå denna mässa som en glädjens och festens måltid, som den Jesus firade med sina vänner den sista kvällen» (<https://www.svenskakyrkan.se/fastan/skartorsdagen>) I denne svenske teksten fra offisielt hold forutsettes det for øvrig at skjærtorsdagsmessen feires på kvelden.

⁹ A. G. Martimort et al., utg., *The Church at Prayer. Vol. IV, The Liturgy and Time* (Collegeville, Minnesota, 1983), pl 75

For det andre gjør forslaget det uklart hvor lenge fastetiden varer. En konsekvent innføring av forslaget om tredagershøytid, må nødvendigvis bety at fastetiden ikke lenger kan avsluttes påskeaften, som i dag, men må avsluttes skjærtorsdag fordi tredagershøytiden begynner da. Dette er heller ikke reflektert i forslaget. Da den katolske kirke reviderte Triduum sacrum i 1969 endret de også kirkeåret.¹⁰ Men dette grepet medførte en annen uklarhet; nemlig at fasten i realiteten ikke lenger varer 40 dager, selv om den formelt fortsatt gjør det. Uklarhet om fastetidens lengde, og en ny og forvirrende distinksjon mellom «fastetid», som nå avsluttes skjærtorsdag, og selve fasten, som fortsatt varer helt til påskeaften, er uheldige konsekvenser av innføringen av Triduum sacrum som vedvarer i den katolske kirke.¹¹ Innføres tredagershøytiden i Den norske kirke må det også medføre tilsvarende forvirring rundt fastetidens varighet i vår egen kirke. Det vil vi ikke anbefale.

Skal tredagershøytiden innføres konsekvent, er det heller ikke rimelig at menighetsrådet skal kunne velge lilla som liturgisk farge skjærtorsdag og langfredag. Disse dagene må da formelt og liturgisk anses som høytidsdager. Men det innebærer også at Den norske kirke innfører en ny uklarhet rundt forståelsen av høytidsdagers karakter som festdager, som nevnt over. Langfredag er så langt fra fest og feiring man kan komme. En konsekvent innføring av tredagershøytid vil nødvendigvis skape diskrepans mellom liturgisk form (høytid og feiring) og budskap (faste og selvpoffrelse), som kirken ikke er tjent med.

Fakultetets anbefalinger vedrørende tredagershøytiden/Triduum

Fakultetet vil fraråde innføring av tredagershøytiden/Triduum sacrum som liturgisk ordning. Årsaken er dels at de liturghistoriske og økumeniske argumentene for ordningen ikke er tungtveiende nok – som liturgisk tradisjon er Triduum ikke eldre enn 70 år, og det er en rekke historiske og protestantiske kirker som ikke har ordningen. Det er også vanskelig å se hvilke liturgiske fordeler forslaget skaper, som ikke allerede finnes innenfor påsketidens gudstjenester.

Den viktigste årsaken til å ikke anbefale ordningen er likevel at forslaget skaper en rekke nye problemer. Problemene dreier seg om begrepsmessig forvirring og kirkeårsmessige og liturgiske uklarheter: det handler om kommunikative utfordringer ved å plassere en liturgisk struktur oppå en allerede eksisterende struktur; om den nye høytidens status i relasjon til kirkeårets tre andre store høytider; om den liturgiske forståelsen av «høytid» hvis den får lidelse og død som sentralt tema; om påskedags status dersom den faller utenfor tredagershøytiden; om resten av påskeukens rolle og betydning hvis tre dager isoleres som en egen høytid; om uklarhet om bruk av liturgiske farger på de foreslåtte høytidsdagene, som igjen handler om en mer omfattende forvirring om kirkeårstidenes inndeling og liturgiske karakter; om uklarhet om når fastetiden slutter; forvirring om hvor mange dager fasten skal vare; og uklarhet om hvor mange - og hvilke - dager som de facto inngår i Triduum. Fakultetet vil hevde at det er kritikkverdig at disse problemene ikke bare står uløste, men i tillegg slett ikke adresseres i forslaget. Den samlede vektingen av fordeler og utfordringer ved en mulig innføring av tredagershøytid/Triduum tilsier at dette ikke bør innføres.

¹⁰ Den katolske fasten avsluttes nå, etter reformen, på skjærtorsdag før messen. Messen tilhører *liturgisk sett* langfredag. Samtidig hører den *ikke* til fastetiden.

¹¹ Den katolske kirke. «Hvorfor er fastetiden 40 dager lang?». Online: <https://www.katolsk.no/praksis/syklus/artikler/faste40> ; «Askeonsdag». Online: https://www.katolsk.no/biografier/historisk/aske_ons

Fakultetet anbefaler at de aktuelle dagenes plassering i kirkeåret bør så tydelig som mulig reflektere deres karakter, teologisk, liturgisk og pedagogisk. I dagens kirkeår er det et klart og lett forståelig skille mellom faste og fest i påsketiden, og en tydelig logikk som følger forløpet i påsken nøye. Her ligger det til rette for at form og innhold er samstemt de enkelte dagene. Dette anbefales videreført og tydeliggjort, men det umuliggjør tredagershøytiden som liturgisk konsept. Men det ivaretar likevel hensikten bak høringsforslaget: å tydeliggjøre den sammenhengende dramaturgien i påsken. Fakultetet vil understreke at denne strekker seg allerede fra palmesøndag til andre påskedag, i en lang, sammenhengende bevegelse.

Påsken varer ikke bare tre dager. Den norske kirke står i den privilegerte posisjon, sammenlignet med mange andre kirkesamfunn, at så vel skjærtorsdag, langfredag som andre påskedag er offentlige fridager. Dette privilegiet bør også kirken benytte seg av til fulle, når den reviderer påsketidens gudstjenester. Liturgisk og dramaturgisk ligger sammenhengen og utviklingen der, gjennom hele påskeuken fra palmesøndag til andre påskedag. Hele dette løpet bør tydeliggjøres i en revidert ordning for påsketidens gudstjenester. Særlig viktig i en dramaturgisk tilnærming vil det være å rendyrke narrativens trinn, kontraster, vendepunkt og klimaks gjennom uken. En forutsetning for å gjøre dette, er bl.a. å tydeliggjøre det eksisterende skillet mellom fastetid og høytid. Konsekvente bestemmelser når det gjelder bruk av liturgiske farger og liturgiske ledd legger til rette for en slik tydeliggjøring av sammenheng og utvikling. Konkret betyr det eksempelvis at liturgisk farge bør være lilla frem til påskeaften, og at man avstår fra å bruke Gloria, Halleluja og Benedicamus i denne perioden. Alternativet er å tilsløre disse forskjellene og dermed tilsløre utviklingen og den røde tråden i forløpet.

Når gudstjenestene får egne liturgier og forskrifter, bør de innlemmes i en utgivelse som kan hete «Gudstjenester i den stille uke og påskehelgen», der også høymessene påskedagene er inkludert, samt morgensang 1. påskedag og kanskje også Palmesøndag. Med det formatet høringsmaterialet omfatter, bør tittelen være «Gudstjenester på Skjærtorsdag, Langfredag og Påskeaften». Første del av veiledningen (s. 28) må da endres kraftig.

Fakultetet støtter forslaget om at flere menigheter kan gå sammen om en sammenhengende feiring av påskens gudstjenester, der det er mulig.

Samtidig bør forslaget ta høyde for at mange menighetslemmer er på hytta i påsken. At det er et mindretall som går til gudstjeneste alle påskedagene suksessivt, er en realitet som påvirker menigheter i hele landet. I en revisjon av påsketidens liturgier bør det tas høyde for at denne gruppen også kan ønske et gudstjenestelig tilbud som del av påskens avslutning. Fakultetet foreslår at det bør lages en ordning for en kveldsgudstjeneste andre påskedag, når denne gruppen er tilbake til sin hjemmemenighet, hvor påskeukens drama oppsummeres. Dette vil svare til et reelt behov og det er allerede innarbeidet praksis i flere menigheter.

Å etablere disse tre dagene som én gudstjeneste i tre etapper, blant annet ved å fjerne velsignelsen fra de to første, vil i praksis amputere gudstjenesteopplevelsene for majoriteten av deltakerne. Her anbefales det at man både bevarer hver gudstjeneste som en fullverdig og sluttet helhet, og samtidig legger til rette for tydelig kontinuitet mellom dem, altså en både-og-tenkning. At hver gudstjeneste har innledning og avslutning, er på ingen måte til hinder for opplevelsen av at de henger sammen gjennom uka.

Fakultetet er av den oppfatning at Den norske kirke vil kunne revidere gudstjenestene for skjærtorsdag, langfredag og påskeaften i tråd med forslagets ønsker om tydeliggjøring av

sammenheng og progresjon i påskeuka, og at handlingsrommet til å gjennomføre en slik revisjon faktisk vil være bedre dersom Triduum *ikke* innføres, på grunn av uklarheten og problemene Triduum vil innebære for påskeuka. En revisjon bør gjelde alle påskeukas gudstjenester som sådan.